

şahâbe, Mecma'u'l-bahreyn ve ma'la'u'l-bedreyn bi't-tefrîd, el-Âyâtü'l-beyyinât, en-Nûr's-sârî, es-Seylû'l-faşıhu'l-cârî, en-Nebzetü'l-münîka, Zeylû'l-Medârik, el-Cevherü'n-nefis, el-Kavlü'l-ekmel, Zehretü's-şemârih fi 'ilmi't-tevârih, Zeylû'l-Kırtâs fi mülûki Benî Vaftâs, el-Meslekü'l-merûm fi aḥbârî't-Türk ve'r-Rûm, el-Cevher ve'l-'arâz fi vaftî's-semâi ve'l-arz, en-Nûzhetü'l-emîriyye fi şerḥi'l-Maḳâmâtî'l-Ḥarîriyye yer alır (eserlerinin tam listesi için bk. Yahyâ Bû Azîz, *A'lâmü'l-fikr ve's-şekâfe*, III, 236-244).

BİBLİYOGRAFYA :

Brockelmann, *GAL*, II, 654; *Suppl.*, II, 880; Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Süde, *Delilü mü'errihi'l-Mağribi'l-akşâ, Dârülbeyzâ* 1960-65, I, 106, 114, 117, 151, 154, 155, 179; II, 299, 349, 383, 439, 441, 455; Âdil Nüveyhiz, *Mu'cemü a'lâmî'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1400/1980, s. 306-307; Abdurrahman b. Muhammed el-Cilâfî, *Târîhu'l-Cezâ'iri'l-âm*, Beyrut 1400/1980, III, 569-576; Hifnâvî, *Ta'rîfû'l-ḥalef bi-ricâlî's-selef*, Beyrut 1402/1982, II, 341-342; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-feḥâris*, I, 150-152; Ebû'l-Kâsım Muhammed Kirrû, *Müstedrekü'l-fehresi't-târiḥ li'l-mü'elleftî't-Tünisiyye*, Beyrut 1988, s. 78-80; Ebû'l-Kâsım Sa'dullah, *Ebhâs ve ârâ' fi târiḥi'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1990, I, 83-103; II, 337-340; a.mlf., *Târîhu'l-Cezâ'iri's-şekâfi*, Beyrut 1998, II, 376-381; Ahmed Abdüsselâm, *el-Mü'erriḥüne't-Tünisiyyün* (trc. Ahmed Abdüsselâm – Abdürrezzâk el-Hulevî), Tunus 1993, s. 321-323; Yahyâ Bû Azîz, *A'lâmü'l-fikr ve's-şekâfe fi'l-Cezâ'iri'l-maḥrûse*, Beyrut 1995, II, 234-244; a.mlf., "el-İntâcü'l-fikrî ve'l-edebî li's-şeyḥ Ebî Re's en-Nâsir el-Mu'askerî", *el-Mecelletü't-Târḥiyetü'l-Mağribiyye*, XVI/53-54, Zağvân 1989, s. 245-253.

RIZA KURTULUŞ

MUAŞŞER

(معشر)

Divan şiirinde her kıtası onar mısradan oluşan bendler halinde yazılmış musammat nazım şeklindeki manzume (bk. MUSAMMAT).

MUÂTÂT

(المعاطات)

Başta satım olmak üzere bazı sözleşmelerin fiilî mübadele ile gerçekleşmesi veya bozulması anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte "uzanmak, el atmak, almak" anlamındaki **atv** kökünden türeyen **muâtât** "almak vermek" mânasına gelir. **Teâtî** ile eş anlamlı olan kelime, fıkıh terimi olarak sözlü veya söz yerine geçtiği ka-

bul edilen bir yolla beyanda bulunmaksızın mal ve bedelin değış tokuş edilerek bir satım akdinin kuruluş ve ifasının eş zamanlı gerçekleştirilmesini anlatır. Alıcı âdeten satıma sunulduğu anlaşılan bir nesneyi, meselâ fırından ekmeği alıp parasını bırakınca muâtât yoluyla bir sözleşme gerçekleşmiş olur. Sözlü alım teklifi üzerine satıcının hiç konuşmadan malı pakitleyip teslim etmesi gibi akdin kuruluşuna taraflardan birinin sözle, diğerinin fiille katılması durumunun muâtât sayılıp sayılmayacağı tartışılmış, Hanefiler karşı çıkarakla beraber Mâlikî ve Hanbelîler bu durumu da muâtât olarak nitelemişlerdir.

Mal mübadelesinin karşılıklı rızaya dayalı olması öngören âyet (en-Nisâ 4/29) ve hadisleri (*Müsned*, II, 536; İbn Mâce, "Ticârât", 18) fakihleri rıza kavramını büyük bir titizlikle ele almaya yöneltmiş, akidlerin kuruluşunda tarafların iradesinin dışarıya yansıtılması, yansıtılma biçimleri ve iç irade ile beyan arasındaki uyum gibi hususlar ayrıntılı incelemelere konu yapılmıştır. Bu çerçevede muâtâtın akid kurmaya yeten bir irade beyanı sayılıp sayılmayacağı, bu yolla akid yapmanın cevaz ve sınırları tartışılmıştır (ayrıca bk. İRADE BEYANI).

Hanefî, Mâlikî ve tercih edilen görüşlerinde Hanbelîler'e göre tarafların rızasını tam olarak gösterir nitelikte bir teâtî ile satım akdi meydana gelir. Muvaffakuddin İbn Kudâme, bu hükmün meşruiyetini izah ederken dinin ticarî muamelelere dair getirdiği sınırlama ve yasaklar dışında alım satım biçimini örfe bıraktığını, teâtî yoluyla alışverişin de bu kapsama girdiğini ve Resûlullah zamanından beri uygulanagelen bu usule -şimdi buna karşı çıkanlardan önce- kimse itiraz etmediğine göre artık cevazı yönünde icmâ oluşmuş sayılması gerektiğini belirtir (*el-Muğni*, III, 561, 562). Hanefî fakihlerinden Kerhî'nin teâtî yoluyla satımın sadece değeri düşük mallarda geçerli kabul edileceği yönündeki görüşü mezhep içinde fazla destek bulmamıştır. Bu görüş, muâtâtî ilke olarak benimseyen diğer mezheplere mensup -Hanbelîler'den Kâdî Ebû Ya'lâ ve Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî gibi- bazı fakihler tarafından da savunulmuştur. İlgili naslarda yer alan karşılıklı rıza kavramını daha dar bir yoruma tâbi tutarak icap ve kabulün sözlü beyanla veya bazı durumlarda söz yerine geçebilecek yazı ve işaret gibi bir yolla olmasını şart koşan Şâfîler ise muâtât yoluyla satışın ge-

çerli sayılmayacağını ileri sürmüşlerdir. Sosyal olgu karşısında zaman içinde mezhebin bu görüşünde bir yumuşama olmuş, bazı Şâfî fakihleri muâtâtta mutlak şekilde cevaz verirken bazıları sadece düşük değerdeki malların veya hakkında ticarî örf bulunanların bu yolla mübadelesini câiz saymıştır.

Öncelikle satım akdinde ele alınan teâtînin diğer akidlerde de geçerli bir yol sayılıp sayılmadığı tartışılmıştır. Trampa ve sarf birer satım türü olduğu için bunların da teâtî yoluyla yapılabileceği genellikle kabul edilir. Şâfîiler dışında kalan üç mezhep satım gibi icârenin de teâtî ile gerçekleştirilebileceği kanaatindeydi (Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, III, 3). Hanefî müellifleri bu hükmü istihsan deliline dayandırıyorlar; nitekim ücret konuşmaksızın gemiye binen, kan aldırılan veya parayla satılan sudan içen ve daha sonra ödeme yapan kimselerin hükmü sorulduğunda Ebû Yûsuf bunun istihsanı göre câiz sayıldığını ve bu durumlarda önceden sözleşme yapmaya gerek bulunmadığını söylemiştir. Klasik fıkıh literatüründe icârenin kira ile sınırlı olmayıp iş, hizmet ve menfaatı konu edilen pek çok akdin ortak adı olarak kullanıldığını dikkate alındığında muâtâtın uygulama alanının oldukça geniş tutulduğu görülür. Özetle, yapısı teâtîye elverişli olmayanlar dışında borçlar hukuku akidlerinin teâtî yoluyla gerçekleştirilebileceği ve bunların aynı yolla bozulabileceği (ikâle) ilke olarak kabul edilir. Buna karşılık mahiyeti gereği nikâh akdinin muâtât yoluyla meydana gelmeyeceği hususunda ittifak vardır (Osman b. Ali ez-Zeylaî, II, 91).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "atâ" md.; Firûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muḥîṭ*, "atâ" md.; *Müsned*, II, 302, 305, 328, 409, 536; V, 5; Buhârî, "Hibe", 7; Müslim, "Zekât", 175; İbn Mâce, "Ticârât", 18; Nesâî, "Zekât", 98; Serahsî, *el-Mebsûṭ*, XII, 139; XIV, 141; XV, 169; XVI, 132; İbn Kudâme, *el-Muğni* (Herrâs), III, 561, 562; IV, 137; Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyinü'l-hakâ'ik*, Bulak 1314, II, 91; IV, 2-4; Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-münir*, Bulak 1324, II, 523; Şirbînî, *Muğni'l-muḥtâc*, II, 3; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muḥtâc*, Beyrut 1404/1984, III, 375; Buhûfî, *Keşşâfû'l-kınâ*, III, 148; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Ḥâşiyeye 'ale's-Şerḥi'l-kebir*, Kahire, ts., III, 2-3; IV, 24-25; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muḥtâr* (Kahire), IV, 513-514; *Mecelle*, md. 175; Ali Haydar, *Dürerü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, I, 266-270; Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Kahire 1954, I, 108-125; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî ve edilletüh*, Dimaşk 1405/1985, IV, 99, 161, 350, 501; VII, 40; "Te'âtî", *Mu.F*, XII, 198-200.

HAMDİ DÖNDÜREN